

PdF: GP3MP\_HTGP Historie a teorie galerijní pedagogiky  
**podzim 2013**

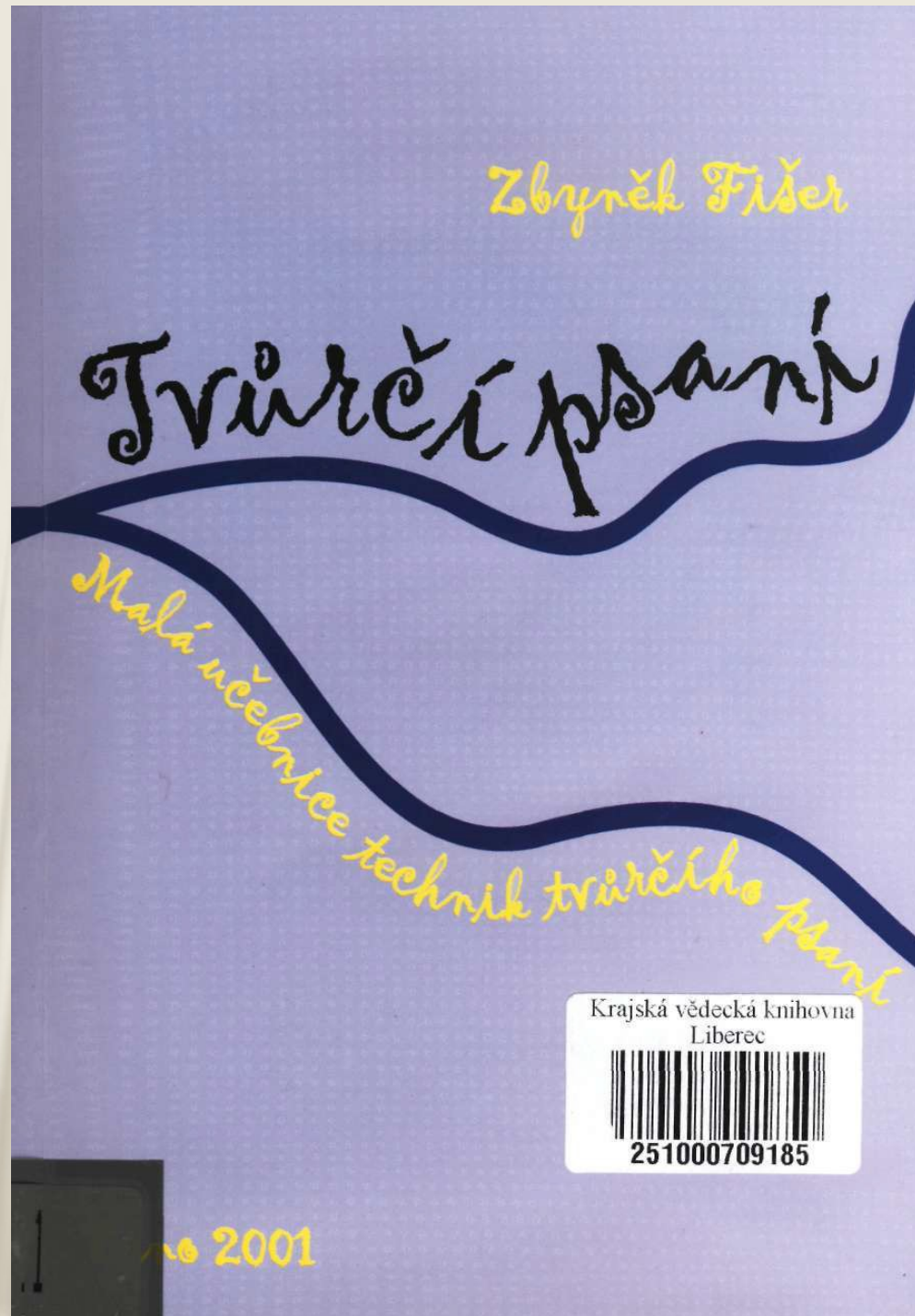
Vyučující: Mgr. Alice Stuchlíková, Ph.D.

# **ZBYNĚK FIŠER: TVŮRČÍ PSANÍ**

Malá učebnice technik tvůrčího psaní

Autorka prezentace: BcA. Markéta Hořínková

- × Zbyněk Fišer: Tvůrčí psaní. Malá učebnice technik tvůrčího psaní, Paido- edice pedagogické literatury, Brno, 2001
- × ISBN 80-85931-99-0



# Obsah

<b>1. Výklad obecných pojmů</b>	9	<b>5. Techniky tvůrčího psaní</b>	40
1.1. Kreativita	9	5.1. Hledání a zadávání témat	40
1.2. Etapy tvůrčí činnosti	11	5.1.1. Techniky hledání témat	42
1.3. Typy poznání	11	5.2. Stimulace k psaní	46
1.3.1. Smyslové a rozumové poznání	11	5.2.1. Techniky stimulace k psaní	47
1.3.2. Intuice	12	5.3. Blokády při psaní	50
1.4. Fantazie	14	5.3.1. Typy a příčiny blokad	50
1.5. Obrazotvornost	14	5.3.2. Techniky překonávání a odstraňování blokad	52
1.6. Rozvoj osobnosti	15	5.3.3. Problémy začátečníků	54
<b>2. Výklad pojmu tvůrčí psaní</b>	18	5.4. Techniky psaní	55
2.1. Co je tvůrčí psaní z hlediska formativního	18	5.4.1. Techniky literárního psaní	55
2.2. Co je tvůrčí psaní z hlediska obsahu oboru	19	5.4.2. Techniky žurnalistického psaní	60
2.2.1. Psychoanalýza, psychoterapie	20	5.4.3. Techniky používané v odborném psaní	61
2.2.2. Mimoškolní výchova, etopedie	20	5.4.4. Techniky psaní používané didaktiky	63
2.2.3. Vyučování	21	5.4.5. Techniky používané manažery	65
2.2.4. Kurzy tvůrčího psaní	21	<b>6. Cvičení a projekty</b>	70
2.2.5. Překladatelství	22	6.1. Cvičení a hry	70
2.2.6. Manažerství, poradenství	22	6.1.1. Abecedář	70
<b>3. Současný stav oboru tvůrčí psaní</b>	23	6.1.2. Příběh vlastního jména	70
3.1. Historie oboru v Americe	23	6.1.3. Rodokmen	71
3.2. Rozvoj oboru v Německu	25	6.1.4. Determinanty	71
3.3. Tvůrčí psaní u nás	29	6.1.5. Text podle koláže	71
<b>4. Vymezení oboru tvůrčí psaní ve srovnání s didaktikou slohu</b>	31	6.1.6. Příběhy k obrázkům	72
4.1.1. Co je základem didaktiky slohu	31	6.1.7. Videoportrét	72
4.1.2. Co je základem tvůrčího psaní	32	6.1.8. Rozbíjení jazyka	72
4.2. Tvůrčí psaní ve vzdělávání dospělých	33	6.1.9. Slova s jediným vokálem	76
4.2.1. Kurzy literárního psaní	34	6.1.10. Slova na jeden konsonant	76
4.2.2. Psaní pro žurnalisty	35	6.1.11. Jednoslabičná slova	76
4.2.3. Psaní ve vědě	35	6.1.12. Sněhová koule	77
4.2.4. Tvůrčí psaní používané didaktiky	36	6.1.13. Rozvinutá deklinace	77
4.2.5. Tvůrčí psaní pro cizince a v překladatelství	37	6.1.14. Raci	78
4.2.6. Psychoterapie, etopedie a tvůrčí psaní	39	6.1.15. Ráčci	78
4.2.7. Tvůrčí psaní v manažerství a v reklamě	39	6.1.16. Čínský text	78
		6.1.17. Chyby	79
		6.1.18. Obrazná pojmenování, rčení	79
		6.1.19. Obměny obrazných pojmenování	79
		6.1.20. Asociace k obraznému pojmenování	80
		6.1.21. Frazeologismy ve větě	80
		6.1.22. Psaní v páru	80

6.2. Cvičení k psaní literárního textu	82	6.4.16. Imitace slohových útvarů	144
6.2.1. Akrostich	82	6.4.17. Inzerát	144
6.2.2. Záznamy vjemů	83	6.4.18. Frazeologismy v mateřštině a jejich překlady do češtiny	145
6.2.3. Oživené obrazy	86	6.4.19. Lidové názvy	145
6.2.4. Sestup do vzpomínky	89	6.4.20. Rozšiřování textu	146
6.2.5. Zastavený čas	90	6.4.21. Změny času	146
6.2.6. Předměty a prostory	91	6.4.22. Jedenáctěrák	147
6.2.7. Brainstorming	96	6.4.23. Epická báseň	147
6.2.8. Synektika	98	6.4.24. Akční básně	148
6.2.9. Technika náhodně vybraných slov	99	6.4.25. Deklinace	148
6.2.10. Kolektivní báseň	100	6.4.26. Národ, vlast, domov	149
6.2.11. Inspirace výtvarnými činnostmi, texty k vlastním výtvarným dílům	101	6.4.27. Mentalita	153
6.2.12. Inspirace jinými texty	103	6.4.28. Tabuová témata	153
6.2.13. Žánrové variace	104	6.4.29. Čas na práci – čas po práci	154
6.2.14. Clustering	105	6.4.30. Kvízy, ankety	156
6.2.15. Žánrový obrázek či reportáž	108		
6.3. Projekty pro literární výchovu	110	<b>7. Literatura</b>	159
6.3.1. Lyrizace epiky aneb Poetizace prózy	110	7.1. Odborná literatura	159
6.3.2. Reflexe vlastního textu jako prostředek antiiluzivnosti	117	7.2. Umělecká literatura	163
6.3.3. Symbolika jmen	121		
6.3.4. Hra jako prostředek a téma	123		
6.3.5. Deníky	125		
6.3.6. Digrese v textu	127		
6.3.7. Anotace knihy	130		
6.4. Cvičení pro cizince	132		
6.4.1. Asociace ke slovu v mateřském jazyce	132		
6.4.2. Asociace ke slovu v českém jazyce	133		
6.4.3. Síla slova	133		
6.4.4. Metaforické významy	133		
6.4.5. Věta za jménem	134		
6.4.6. Vlastnosti – cvičení na procvičování slovní zásoby	134		
6.4.7. Negace	135		
6.4.8. Štěstí	135		
6.4.9. Popis místa	136		
6.4.10. Koláž nebo kresba	136		
6.4.11. Textová koláž	137		
6.4.12. Dialogy	138		
6.4.13. Scénky, hry s rolemi	140		
6.4.14. Problémové situace	142		
6.4.15. Hledání zaměstnání	143		



# 1. VÝKLAD OBECNÝCH POJMŮ

---

- Vymežit pojem tvůrčí psaní znamená zabývat se nejprve pojmem tvořivosti a tvůrčí osobnosti. V souvislosti s popisem osobnosti tvůrčího člověka a s popisem kreativních činností se objevují pojmy fantazie a imaginace. V souvislosti s filozofickým hodnocením tvůrčí činnosti jako prostředku poznání hovoříme o smyslovém, racionálním a intuitivním poznání.
- ...tvůrčí psaní označuje jak učební předmět, ve kterém se student učí získat patřičné dovednosti potřebné k tvorbě textů, tak i učební médium, soubor didaktických metod a technik vytvořených ke stejnému cíli; důležitý je i význam tvůrčího psaní z hlediska formování osobnosti. (str. 9)

# 1. 1. KREATIVITA

- Základem tvořivého myšlení je tzv. divergentní myšlení, jehož podstatou je rozmanitost v hledání a posuzování řešení, pohotová produkce alternativ. Divergence v myšlení se vyznačuje také originalitou myšlenek (tzv. fluencí), schopností pružně měnit úhly pohledu na problém (tzv. flexibilitou), schopností dopracovat, domyslet úkol do podrobností (tzv. elaborací). Dalším atributem tvořivého myšlení je tzv. senzibilita, tedy schopnost být vnímavý, otevřený vůči problémům.
- Podle výzkumu kognitivní psychologie je pro pravou mozkovou hemisféru příznačný divergentní styl myšlení. Při něm převažuje myšlení nonverbální, v celcích, v obrazech, příznačný pro uměleckou tvořivost.
- Naproti tomu vědecký kognitivní styl myšlení je převážně konvergentní. Je produktem levé hemisféry, jejíž myšlení probíhá v pojmech, je spojeno s řečí. (str. 9)
- V souvislosti s teorií konvergentního a divergentního myšlení se tedy dá hovořit o dvou typech tvořivosti: o tvořivosti umělecké a tvořivosti vědecké, resp. technické.
- **Tvořivost tedy chápeme jako komplexní, složitě strukturovanou schopnost člověka tvořit nové materiální a duchovní hodnoty.**
- Z hlediska pedagogického lze tvořivost chápat jako „činnost člověka, která vytváří nové materiální a duchovní hodnoty, jež mají společenský význam“ (Kohoutek, 1997: 138). I v pedagogickém přístupu se však nakonec soustředí výchovná činnost k rozvoji vlastností, pomocí nichž je jedinec schopen být kreativní činný.
- Obor zabývající se vyučováním tvůrčího psaní, tedy rozvojem kreativity autora, je zaměřen nejen na rozvoj jeho osobnostní stránky (rozvoj schopností, talentu, získávání vědomostí), nýbrž i na proces tvůrčí činnosti a na výsledný produkt- text. **Za tvůrčí produkt považujeme takový, který je nový, originální, konstruktivní, eticky pozitivní.** (str. 10)

## 1.2. ETAPY TVŮRČÍ ČINNOSTI

---

- 1. **explorace**- orientace a příprava, zaměření pozornosti na problém, shromažďování a analýza informací.
  - 2. **inkubace**- zrání, nevědomá mozková činnost, zdánlivé odložení problému, vnitřní neřízená činnost, napětí.
  - 3. **iluminace**- fáze inspirace, krystalizace, intuitivního poznání, fáze náhlého vhledu do problému, poznání podstaty věci, vyřešení problému. Trvalé napětí vystřídá uvolnění, uspokojení z vyřešení problému.
  - 4. **specifikace**- je spojena s realizací a dořešením detailů, nápad je prakticky vyzkoušen, řešení se optimalizuje, koriguje, propracovává.
  - 5. **evaluace**- ověření, verifikace, je to konečné zhodnocení řešení, jeho interpretace, dokončení. Zde se ověřuje hodnota a význam produktu.
- (str. 11)



## 1.3. Typy poznání

### 1.3.1. Smyslové a rozumové poznání

- Smyslové poznání je založeno na počtcích smyslových orgánů a na jejich interpretaci v mozku, na vjemech. Tvůrčí psaní využívá smyslové vjemy nejen jako zdroj informací, ale též jako stimulace k psaní (např. psaní při hudbě, čichové vzpomínky apod.). (str. 11)

### 1.3.2. Intuice

- Intuice je nedílnou součástí myšlení, je součástí poznání.
- R. Kohoutek rozlišuje dva typy intuitivního myšlení, které vede k řešení problému: intuici založenou na náhodě a intuici založenou na zkušenosti. (str. 12)
- V době, kdy se chytáme psát nebo už text píšeme, nosíváme své téma stále s sebou. Naše myšlení se na něj koncentruje, mozek podvědomě shromažďuje a porovnává informace, blízké i vzdálené danému tématu. Intuitivní vhledy si může průběžně zaznamenávat a při vlastním psaní textu je později zpracovat.
- Vzhledem k tomu, jak probíhá tvůrčí činnost při psaní textu, tedy vzhledem k prolínání fází vhledu s fázemi zpracování v jakoby krátkých, opakujících se krocích, vyslovuji hypotézu, že pokud ne dokonce stále za bdělého stavu, tak alespoň dlouhodobě **ve fázích tvůrčí myšlenkové činnosti probíhá intuice jako nepřetržitý proud poznávání.** (str. 13)



## 1. 4. Fantazie

- V oblasti kreativní a kognitivních procesů se intuice setkává s fantazií a imaginací. Fantazijní a intuitivní procesy bývají charakterizovány jako domýšlení či uzření celku z částí, z náznaku.
- Primárně vyjadřuje fantazijní aktivita tendenci člověka nabýt jisté (subjektivní) nezávislosti na realitě, hovoří tedy o emancipační funkci fantazie. Fantazie je ovšem také základním předpokladem, abychom nějaký objekt mohli pojmout kreativně. V kreativním procesu, v němž se realizuje sekundární funkce fantazie, plní fantazie úlohu anticipační, prognostickou.
- Lze tedy říci, že **prostřednictvím tvorby se fantazie podílí i na kognitivních procesech...** (str.14)

## 1. 5. Obrazotvornost

- Představivost je vlastnost, podílející se na poznávání, představy mohou být součástí poznání, pro tvůrce jsou to způsoby, jak abstraktní poznatky, informace uložené v paměti, konkretizovat.
- Psychologie rozlišuje „1. Představy paměťové, v nichž je zjevný vztah k vnímání skutečnosti, 2. Představy fantazijní, které můžeme libovolně vyvolávat, nezávisle na předchozích vjemech. (str. 14)
- Obrazotvornost (též nazývaná obrazivost) je podle J. Švancary zobrazovací proces, vizualizace představ.
- Podle J. Vaňka je obrazotvornost (imaginace) synonymem fantazie- je činnost lidské mysli a prožitkovou aktivitou, její nejvlastnější podobou je rozvíjení představ a obrazů.
- Vizualizovaná představa (ať již pamětní nebo fantazijní) je vnímána tzv. vnitřním zrakem a autor se jí snaží (učí) verbálně vyjádřit. Schopnost podržet tuto představu v paměti a umět ji pospat můžeme cvičit a rozvíjet. Důležitá je pro psaní literární.

# 1. 6. ROZVOJ OSOBNOSTI

---

- Rozvoj osobnosti je zpravidla orientován na tři oblasti: na rozvoj tvořivého myšlení, na rozvoj vlastností osobnosti, které tvořivost podporují, a na rozvoj prostředí, které k tvořivosti vhodně stimuluje.
- **Výchova má vést k rozvíjení schopnosti flexibility, redefinice a originality, ke schopnosti využít pracovní princip i v jiném prostředí. (str. 14)**
- E. de Bono zavádí pojmy vertikální a laterální myšlení, první je přímočaré a logikou kontrolované, druhé jde postranní cestou a logikou není svázáno. Laterální myšlení nevyžaduje talent, je to tvořivé myšlení dostupné všem, je to způsob řešení problému cestou přeskupování známých informací k vytváření nových nápadů. Úspěch laterálního myšlení je založen na odmítnutí tzv. dominant, tj. stávajících, tradičních myšlenkových schémat řešení (teorií, víry, ideologie atp.). Karikováním takového schématu vertikálního myšlení lze rozpoznat jeho jednostrannost, nedostatečnost, nevhodnost. Pak je třeba hledat co největší počet jiných přístupů, reformulovat problém, nahlížet ho z jiných úhlů, využívat obraznou představivost, náhodu, hru.
- **Talent je podkladem tvořivosti.** R. Kohoutek třídí talenty na naukové, umělecké, sociálně praktické a pohybové.
- Tvůrčí osobnosti vykazují jisté obecné shodné rysy. Podle již zmíněného pojetí Guilfordova v kap. 2. 1. se kreativita odvíjí především z divergentního myšlení, jehož základními faktory jsou flance, flexibilita, originalita, elaborace a senzitivita (schopnost rozeznat jádro problému). Dalšími faktory tvůrčí činnosti je schopnost redefinice (schopnost nově definovat), schopnost laterálního myšlení, konstruktivní kritičnost (konstruktivní opozice).
- V literatuře nalzáme další nejfrekventovanější vlastnosti tvůrčích osob: impulzivnost, vznětlivost, citlivost, emoční labilita, nekonvenčnost, veselost, schopnost využívat fantazii, asertivita, iniciativa, houževnatost. (str.16)

- **Autor se tedy učí vybírat, hodnotit, kombinovat známé informace a formulovat informace nové** právě za účelem nového sdělení.
- **Text se stává záznamem jeho uvažování, jeho cítění a vnímání v průběhu vzniku sdělení, text je popisem autorových poznatků a objevů, text je vyjádřením autorových představ, smyšlenek, hypotéz, plánů a přání.**
- **Rozvoj schopností vedoucích k vytváření pozitivních produktů nutně vede k pozitivnímu rozvoji osobnosti jako celku. Realizovaná tvůrčí činnost směřuje k pozitivní citové bilanci kreativního člověka.**
- **Využít tedy psaní (s vědomým použitím různých technik či bez nich) k odreagování, k vyjádření intimních emocí, k psychickému přeladění je další možností, kterou didaktik tvůrčího psaní může doporučit. Abreaktivní psaní jako proces duševního očišťování a vyrovnávání má autoterapeutický význam. (str.17)**



## 2. VÝKLAD POJMU TVŮRČÍ PSANÍ

---

- Pojem tvůrčí psaní má dvě složky: označuje jednak samu formativní činnost, jednak obor, který se zabývá teoretickými aspekty tvoření textu a vlastní didaktikou.

### 2. 1. Co je tvůrčí psaní z hlediska formativního

- Kaspar H. Spinner považuje za nejdůležitější charakteristiku tvůrčího psaní **rozvoj obrazotvornosti.**
- K Spinner připomíná ještě další dva momenty: **individualizaci psaní a schopnost empatie.**
- **Básník rozvíjí individuální imaginaci a tvoří sám za sebe.**
- Autor textu projeví potřebnou dávku empatie, porozumění jinému pocitovému a myšlenkovému světu, aby mohl jev zobrazit z různých perspektiv. **Imaginace vede autora také k představitosti v oblasti jiných způsobů cítění, myšlení a jednání, resp. vyjadřování.**
- Tvůrčí psaní je činnost, při které probíhají určité psychické pochody a psychomotorické činnosti, jejichž výsledkem je konstruktivně nové dílo, jehož hodnotu lze ve výsledku akceptovat jako pozitivní.
- **Autor při tvorbě textu rozvíjí nejen dovednosti a schopnosti, nýbrž i své poznání, utváří tedy i svůj postoj ke skutečnosti.** (str. 18)

# VÝZNAM TVŮRČÍHO PSANÍ Z HLEDISKA FORMOVÁNÍ OSOBNOSTI SPOČÍVÁ V DESETI ZÁKLADNÍCH OBLASTECH:

1.	Praktické zvládnutí různých technik k hledání a formulování témat psaní.
2.	Praktické zvládnutí různých technik stimulace k psaní.
3.	Praktické zvládnutí různých technik tvorby textu a technik k překonávání blokády při psaní.
4.	Praktické zvládnutí různých technik sloužících k optimalizaci textu podle potřebných požadavků.
5.	Rozvoj přirozeného psaní bez omezování tradic, schématy, klišé a frázemi, rozvoj schopnosti metaforického zachycování světa.
6.	Uvolnění fantazie v oblasti tematické, rozvoj obrazotvornosti.
7.	Rozvoj přirozeného smyslového vnímání, citění a myšlení (záznam pozorování, nutnost větší koncentrace, rozvoj schopnosti selektivnosti, rozvoj pozornosti). Využití psaní jako prostředku rozvíjejícího myšlení, při kterém se doobíráme určitým poznáním vnějšího (objektivního) i vnitřního (autorova) světa.
8.	Odstranění strachu ze psaní textů vůbec, podpora sebejistoty, samostatnosti.
9.	Psaní jako prostředek zábavy, odreagování a terapie (resp. autoterapie).
10.	Rozvoj mravní stránky charakteru autora, jelikož tvořivost v této oblasti chápeme jako tvorbu něčeho nového, konstruktivního, jako činnost pozitivního významu, tudíž jako zdůrazňování převahy dobrého nad zlým.

## 2. 2. Co je tvůrčí psaní z hlediska obsahu oboru

- Každá oblast, ve které se postupy tvůrčího psaní mohou používat, bude sledovat jiné praktické cíle: diagnostické, terapeutické, výchovné, vzdělávací, kultivační nebo komerční. (str. 19)

### 2. 2. 1. Psychoanalýza, psychoterapie

- **Psychoanalytik bude psaní chápat jako diagnostickou metodu**, jako prostředek, v němž se zobrazují pacientovi problémy.
- **Terapeut bude psaní chápat jako jednu z terapeutických metod.**
- Mnohdy se hovoří o psaní jako autoterapii, zdůrazňuje se abreaktivní funkce psaní.
- **Techniky terapeutického psaní pomáhají odhalit skryté, podvědomé traumatizující momenty v duši pisatele, činí problémy viditelnými, napomáhají uspořádání myšlenek a hodnocení postojů** (např. technika automatického psaní). (str. 20)

### 2. 2. 2. Mimoškolní výchova, etopedie

- Práce s texty je hra nebo součást hry. Při literární improvizaci ve skupině odpadá tlak vypracovat perfektně text.
- **Cílem kursů tvůrčího psaní pro dospělé i studenty je podporovat přirozenou hravost člověka a naučit účastníky, jak využívat psaní k zábavě, k psychickému přeladění, k uvolnění, k hledání pozitivních prožitků.** (str. 20)



### 2. 2. 3. Vyučování

- **Učitel literatury usiluje o to, poznat cestou nápodoby jak určité „zákonitosti“ autorské tvorby, tak lépe porozumět věcné i estetické informaci textu.**
- **Tvůrčí psaní pro cizince se zabývá zvláštnostmi jazykové a slohové povahy**
- V tvůrčím psaní pro cizince je tvorba textu pozorně sledována na všech rovinách, cizinec se zároveň učí zvláštnostem slohových útvarů, odlišujícím textu od úzu jeho mateřské kultury.
- **Tvůrčí psaní se stává také součástí dramatické výchovy, předmětu dnes provozovaném v základní škole i mimo ni.**
- Žák si připravuje promluvu na zadané téma nejprve písemně (individuálně nebo kolektivně), soustředí se tedy na slovní obsah dialogu či monologu, a teprve potom na základě textu scénu dramatizuje.

## 2. 2. 4. Kurzy tvůrčího psaní

### a) psaní literární

- **Kurzy literárního psaní se soustředí na schopnosti jazykového, verbálního vyjadřování, na kultivaci literárního talentu, na rozvoj individuálního stylu. Na jedné straně se účastníci učí, jak vyhledávat témata a podněty k práci, jak zapojovat fantazii a obrazotvornost do psaní, jak pracovat se získaným jazykovým materiálem při výstavbě textu. Na druhé straně se učí technikám efektivní smysluplné práce, technikám optimalizace textu, technikám na odbourávání blokády při psaní apod.(str. 21)**

### b) psaní žurnalistické a odborné

**Žurnalista a vědec si má osvojit pracovní postupy vhodného, účinného sběru informací, má rozvíjet schopnost výběru informací a jejich kombinací, jakož i jejich vyhodnocování.**

## 2. 2. 5. Překladačství

- **Schopnost tvořit ekvivalentní texty v cílovém jazyce může překladač věcné i krásné literatury nacvičovat psaním původních textů v cílovém jazyce.**

## 2. 2. 6. Manažerství, poradenství

- **Techniky psaní jsou zde užívány zároveň jako techniky stimulující myšlení, jako techniky na hledání řešení problému, který existuje mimo teoretickou oblast tvůrčího psaní. Některé techniky psaní se používají při přípravě na asertivní komunikaci. (str. 22)**

# 3. SOUČASNÝ STAV OBORU TVŮRČÍ PSANÍ

## 3. 1. Historie oboru v Americe

- Úplné počátky tvůrčího psaní v Americe lze vystopovat v New Yorku. Zde se na Columbijské universitě konal v roce 1909 první seminář literárního psaní pro pětadvacet účastníků.
- V průměru trvá studium kreativního psaní v USA tři roky.
- Uchazeči jsou vybíráni podle předložených literárních prací. Obsahem studií je praktické i literárně teoretické vzdělání v tom poměru, jak ho předepisuje předpokládaný profil absolventa, obsah je tedy na každé škole odlišný.
- Kvantitativní požadavky jsou různé, např. jedna báseň týdně, nebo 30 až 40 stran prózy za semestr, podle jiných údajů až 80 stran za semestr.
- Odborná četba je zdrojem informací, krásná literatura vzorem literární práce, dokonalý umělecký text může dále sloužit k imitaci. (str. 23)
- Z amerického prostředí přejala teorie tvůrčího psaní rovněž několik pojmů, např. brainstorming (A. F. Osborn), mind-mapping, synektika (W. J. J. Gordon), cluster a clustering (G. L. Riciová)
- Z Ameriky také pochází termín „writing across the curriculum“ označující přístup k technikám tvůrčího psaní jako k technikám učení, jako k metodám poznávání; praktické zvládnutí technik psaní se stalo trvalou součástí studijní a vědecké práce, autorovi napomáhá v promýšlení problému v racionální i emocionální rovině současně. (str. 24)



### 3. 2. Rozvoj oboru v Německu

- Cílem nácviku v kreativních cvičeních ale není „literární dílo“, primární je zde proces. Cílem je poznat jazykové prostředky a jejich fungování, umět a dokázat se emancipovat od jazykových norem a tuto dovednost (dovednost jednat svobodně) umět využívat v tvorbě textů. Cílem kreativních cvičení je rozvoj kreativního chování, experimentátorství, rozvoj kritického myšlení. (str. 25)
- **Personální psaní je orientované na osobní projev tvůrce.** F. Hermanns vymezuje pojem v oblasti didaktiky slohu jako způsob komunikačního psaní, které je v opozici vůči tzv. funkčnímu psaní (funkčnímu slohu). Funkční psaní je zaměřeno na tvorbu slohových útvarů s určitými funkcemi (např. odborně informačními). **Výsledkem personálního psaní je text vyjadřující myšlenky a pocity autora za pomoci literárních postupů a prostředků.**
- Jiné pojetí nazývají jeho zastánci Baurmann a Ludwig „**psaní jako proces**“. Jde jim o to, že na rozdíl od tradičního stanovení formálních rysů textu a jejich hodnocení v hotovém textu je třeba soustředit didaktickou pomoc na proces psaní, věnovat pozornost všem fázím vznikání textu. (str. 26)

### **3. 3. Tvůrčí psaní u nás**

- Obor tvůrčí psaní se v českých zemích začíná prosazovat jako samostatný obor v devadesátých letech.
- Psaní bylo spojeno buď s výukou slohu nebo literatury na středních školách, nebo šlo o psaní jako prostředek k získání zdatnosti například při překládání literárních textů.
- Zpravidla je psaní na vysokých školách u nás vnímáno jako jedna z dovedností, kterou má nebo může student rozvíjet individuálně, bez institucionálního vyučování.
- Důvodem těchto předpokladů je vědomí o tom, že každý **student byl v předmaturitním studiu školen v tvorbě slohových útvarů**, jako je popis, výklad, úvaha, zpráva. To stačí k tomu, aby se automaticky (však mylně) předpokládalo, že každý student ovládá i odpovídající slohové postupy v praxi, tedy při psaní textů. (str. 29)
- Tradičně se psaní textů a rozvoji tvořivosti v této oblasti věnuje na našich vysokých školách **pozornost v oblasti žurnalistiky a při studiu scenáristiky a dramaturgie**.
- Obor tvůrčí psaní může a zřejmě bude v českých zemích navazovat na poměrně dobře rozpracovanou didaktiku češtiny, konkrétně na didaktiku slohu a didaktiku literární výchovy. Odborná literatura se ve shodě s praxí ovšem věnuje pouze didaktice češtiny na základních a středních školách.
- Pro tvorbu textu jsou podnětná i cvičení k dramatické výchově v knize Evy Machkové Metodika dramatické výchovy. Zásobník dramatických her a improvizací nebo ve skriptu M. Pavlovské Tvořivá dramatika ve výuce slohu (1996). (str. 30)

# 4. VYMEZENÍ OBORU TVŮRČÍ PSANÍ VE SROVNÁNÍ S DIDAKTIKOU SLOHU

---

## 4. 1. 1. Co je základem didaktiky slohu

- Slohové vyučování je zaměřeno na rozvíjení slohových schopností, na „vypěstování schopností vytvářet funkční jazykový projev“, píše Marie Čechová v knize Vyučování slohu: Úvod do teorie (1995).
- Tvůrčí psaní by na všech stupních škol mohlo přispět k rozvoji individuálního stylu pisatele. M. Čechová doporučuje konat slohová cvičení od prvního vstupu dítěte do školy, a to nejprve slohová cvičení mluvná. Poukazuje na spontaneitu, emocionálnost mluvených projevů, která se pod tlakem racionálního působení školského vzdělávání vytrácí.
- M. Čechová říká, že „slohové vyučování má povinnost podněcovat obrazotvornost žáků a tím ji i rozvíjet. (...) Třebaže neztotožňujeme tvořivost s fantazií, jsme si vědomi toho, že fantazie je podstatným faktorem tvořivé aktivity. (...) Vedeme žáky k tomu, aby pochopili, kdy je a kdy není na místě uplatnit fantazii“. (str. 31)
- „Jazyková správnost předpokládá správnost mluvnickou, pravopisnou a výslovnou. Slohová dokonalost plyne z adekvátní funkční stylizace a kompozice i z celkové slohové vytríbenosti“. (str. 32)



## 4. 1. 2. Co je základem tvůrčího psaní

- Tvořivě psát znamená též rozvíjet způsoby myšlení, rozvíjet schopnost precizně vnímat své pocity a své okolí, rozvíjet estetické vnímání světa, znamená rozvíjet schopnost originálně popisovat svět a vztahy mezi jevy reálné i fiktivní skutečnosti.
- **Nacvičit schopnost psát texty podle modelu odpovídajícího slohového útvaru, naučit žáky správný algoritmus je možné i účelné. Tvořivost se naučit nedá.**
- Na rozdíl od výuky slohových útvarů zacílené na individuální tvorbu textu, využívá tvůrčí psaní často techniky kolektivní spolupráce, skupinového řešení problému, kolektivní tvorby textu, kolektivní prezentace a hodnocení textu atp. Postupy vyžadující kooperaci autorů vedou k posilování vhodných komunikačních postojů, konkurenci nahrazují spoluprací, podporují pocit solidarity, sounáležitosti ke skupině, sebevědomí pisatele.
- Obecně řečeno jde v tvůrčím psaní o rozvoj (ne získávání) několika různých kompetencí studenta: o **rozvoj jazykové kompetence**, o **rozvoj literární kompetence** (tj. umělecky tvůrčí kompetence), o **rozvoj kritické kompetence** (tj. zdatnosti odborně kriticky posuzovat text, resp. jisté druhy verbalizovaných, textualizovaných myšlenek) a o **rozvoj „komunikační“ kompetence** (tj. zdatnosti snáze verbálně komunikovat v přirozeném společenském prostředí, jde o postupné rozšiřování komunikačního rozpětí).  
(str. 33)

## **4. 2. Tvůrčí psaní ve vzdělávání dospělých**

- Získávání znalostí, rozvoj patřičných dovedností a zdatnosti v oblasti psaní lze institucionalizovaně nejlépe realizovat v kursech pro skupiny zájemců. (str. 33)

### **4. 2. 1. Kurzy literárního psaní**

- A. Techniky literárního psaní jsou často podkladem pro veškeré psaní další, ..
- B. Literární psaní a psaní autobiografických textů rovněž vede pisatele k objevování a poznávání jevů a vztahů, které mohou existovat ve vnitřním světě pisatele i mimo něj.
- C. Literární psaní umožní psát text s emocionálním zaujetím.
- D. Jakékoli, tedy i literární psaní vede ke kultivaci jazykového vyjadřování a tedy ke kultivaci myšlení vůbec.
- Většina kursů literárního psaní bývá zaměřena na tvorbu prózy a tvorbu lyriky. (str. 34)

### **4. 2. 2. Psaní pro žurnalisty**

- Kurs tvůrčího psaní má vést pisatele ke schopnosti snadno se zorientovat ve skutečnosti a vybrat z ní fakta podstatná pro chystanou práci. (str. 35)

### 4. 2. 3. Psaní ve vědě

- Vědec naopak provádí zpravidla dlouhou přípravu k psaní svého textu nejen uvažováním, nýbrž studiem literatury, vyslovováním hypotéz, prováděním experimentů, shromažďováním jejich výsledků a studijního materiálu. Teprve hodnocení získaných poznatků, jejich uspořádání, jejich výklad se stávají obsahem vědcovy textové práce.
- V kursech odborného psaní mají své místo techniky na vyhledávání témat, techniky na výklad textu a jeho přepracování, optimalizaci, ovšem i techniky rozvíjející imaginaci autora. (str. 35)

### 4. 2. 4. Tvůrčí psaní používané didaktiky

- Tvůrčí psaní lze úspěšně použít ve vyučování a v přípravě na něj. Je proto účelné realizovat také kursy tvůrčího psaní pro budoucí učitele.
- Situace je v současnosti pro uplatňování tvůrčího psaní ve vyučování češtině o to složitější, že učitelé většinou považují tuto činnost za víceméně nadstandardní. Rozvíjení individuálního stylu pisatele je dlouhodobá záležitost a týká se na první pohled víceméně jen malého zlomku žáků a studentů.
- Didaktikové v oblasti tvorby textu dnes nabízejí rozmanité pomůcky pro nácvik psaní formou hry. Nejčastěji se uplatňují stimulační pomůcky pomocí obrázků, ilustrovaných formulářů a předtištěných fragmentů textů k doplňování. (str. 36)
- Obrazové materiály v těchto vyučovacích pomůckách nahrazují nepřítomnou skutečnost jistým zjednodušeným zobrazením, poskytují všem autorům stejnou vstupní informaci. Pomáhají vizualizovat představu pisatele. **Obrázky stimulují autorskou fantazii, nutnou pro interpretaci a další rozvinutí zobrazené situace.**
- V oblasti didaktiky se velmi často uplatní hry a herní postupy. (str. 37)



#### 4. 2. 5. Tvůrčí psaní pro cizince a v překladatelství

##### A. Psaní pro cizince

- **Psaní v cizím jazyce s sebou přináší při studiu i potřebu poznatkově se zmocňovat vnější reality- poznávané kultury- a pojmově popisovat i vnitřní pocitový svět.** Psaní v cizím jazyce znamená klást větší důraz na kvalitu jazykového vyjadřování na jeho obsahovou správnost a přesnost, na přehledné uspořádání myšlenek. Písemné formulování nutí tedy pisatele myslet intenzivněji v cizojazyčném kódu. Tento aktivní způsob studia vede k lepším studijním výsledkům. (str. 38)

##### B. Psaní překladatelů

- **Kursy tvůrčího psaní pro překladatele využijí techniky literárního psaní, techniky asociativního psaní, hry s jazykem. (str. 38)**

#### 4. 2. 6. Psychoterapie, etopedie a tvůrčí psaní

- **Techniky, které by zde bylo možno použít, by rozhodně neměly opomíjet asociativní psaní, záznamy snů a představ, autobiografické psaní, a hlavně hry s texty a psaním.**

# 5. TECHNIKY TVŮRČÍHO PSANÍ

---

## **5. 1. Hledání a zadávání témat**

- Zadávání témat k tvorbě nebo úpravě textů je fáze, jejíž přípravě musí věnovat pozornost především ten, kdo témata zadává. (str. 40)
- Na výběru tématu a na jeho formulaci záleží, jak zapůsobí prvotní stimul obsažený skrytě ve formulaci tématu. Zřetelně formulované téma má stimulační funkci.
- Téma má vyvolávat v pisateli pozitivní („subjektivně pozitivní“) emoční reakci, kladné zaujetí tématem přináší zpravidla lepší výsledky.
- Podle toho lze v začátku z praktických důvodů rozlišit v přípravě témat dva postupy, dvě situace: 1. Témata vymyšlená, formulovaná a zadávaná pro skupinu, resp. Ve skupině, tedy lektorem nebo za účasti lektora i účastníků kursu; 2. Témata, která si autor hledá a formuluje sám pro své individuální psaní. (str. 41)
- Podle cíle využití bychom témata mohli dělit na taková, která najdou uplatnění v textech s didaktickým cílem, v textových hrách, na odborná témata apod. (str. 41)

### **5. 1. 1. Techniky hledání témat**

- Anketa, Brainwriting, Jméno jako inspirace, Meditace, Oblíbený román, Rozhlasové vysílání: První věta nebo první slovo, které zachytíte po spuštění rádia, nechť je tématem vaší práce. (str. 42- 46)

## **5. 2. Stimulace k psaní**

- Ve fázi přípravy k tvorbě textu je důležité, aby stimul k psaní byl dostatečně silný k tomu, aby umožnil autorovi vůbec začít psát. Při tvořivém procesu v psaní budeme požadovat, aby stimul navozoval inspirativní rozpoložení, podnětné k práci.
- Inspirativním rozpoložením máme tedy na mysli stav, kdy si autor přeje nebo cítí potřebu o tématu psát a nalézá v sobě dostatek energie a soustředění, aby mohl začít psát. (str. 46)

### **5. 2. 1. Techniky stimulace k psaní**

- Hovorová čeština- pisatel si rychle vzpomene na deset slov hovorového jazyka, která pak použije ve svém textu
- Psaní a vyčkávání- pisatel píše v klidném tempu, že mezi každou větou, kterou napíše, zavře oči a v klidu vyčkává, než se mu v mysli vynoří ta pravá další věta.
- Kreslit a psát- Stimulací je někdy pro autora jiná kreativní činnost, často kreslení. Autor tužkou místo slov kreslí na papír cokoli, co jej napadne. Symboly, schémata, obrazy si často samy řeknou o slovní pojmenování. Anebo se nakonec seřadí do vztahů, od nichž není daleko k příběhu. Po čase se tedy kreslíř promění v pisatele. (str. 47- 49)



# 5. 3. BLOKÁDY PŘI PSANÍ

## 5. 3. 1. Typy a příčiny blokád

- Blokáda psaní je „porucha“, která se může dostavit v každé fázi psaní, kdykoli v procesu vznikání textu. K odstranění a překonání blokád, resp. Zamezení jejich vzniku a jejich rozvinutí je třeba znát příčiny, proč blokády vznikají. Příčiny můžeme nalézt jak v oblasti emocionálního vyladění, rozpoložení pisatele, tak v oblasti kognitivní, v oblasti myšlení. Na vzniku blokád se může podílet i kulturní prostředí, resp. Celkové společenské klima.
- Pisatel má pocit vlastní nedostačivosti, nervozity, nespokojenosti, jenž vyplývá z nemožnosti momentálně postupovat v práci vpřed.
- Podvědomý strach z této nejistoty, z pohybu v nejistém prostoru textu, který nelze předem přesně vykalkulovat, se stává příčinou **emocionální blokády**.
- Bergler též stanovil několik příčin, jimiž vysvětluje vznik blokád v psaní. Považuje za ně především 1. Chybějící talent, 2. Nedostatečné publikační možnosti, 3. Nedostatek času, 4. Alkohol, 5. Chybějící vůli riskovat na trhu, 6. Lenost, 7. Přehnané představy o kariéře, 8. Odmítnutí nakladatelem a konečně chybějící znalosti o odstraňování blokád při psaní. (str. 50)
- **Na vzniku kognitivně podmíněných blokád se částečně podílejí myšlenkové stereotypy, vybudované kolem nás a v nás působením společnosti: při výchově, v procesu školního i mimoškolního vzdělávání.**
- I naše školství je zatíženo nepřiměřeným požadavkem hodnotit žáky podle měřitelného výkonu. Zkušenost potvrzuje, že např. v hodnocení školních slohových prací je dodnes požadavek jazykové správnosti a stylové „normativnosti“ (tedy dodržení předepsaných norem daného útvaru) kladen na roveň myšlenkové „objevnosti“. (str. 51)

### **5. 3. 2. Techniky překonávání a odstraňování blokad**

- Obtíže, které brzdí počáteční fáze tvorby textu, mohou vyplývat ze zadaného slohového útvaru, z neznalosti jeho rysů, nebo naopak z pocitu triviality patřičného útvaru
- Obdobně může působit téma, které se pisateli jeví jako příliš obtížné, intelektuálně nezvládnutelné, nebo téma, které v účastnících vyvolává příliš mnoho negativních emocí, nežádoucích vzpomínek, či téma tabuizované.
- Strach z možného opětovného nepřijetí, nepochopení, kritizování ze strany účastníků znemožní pisateli začít vůbec psát při příštím zadání nějaký text. Jeho odpor vůči tvoření textu může dokonce zůstat podprahově skryt a projevit se jako neochota spolupracovat, jako požadavek neúčastnit se psaní ve skupině. (str. 52)
- V časovém rozvrhu upřednostňuje práci ve všední den a v dopoledních hodinách. Doporučuje pisatelům navodit pro psaní a dobu po něm příznivou atmosféru: vytvořit tělesnou i duševní pohodu, uvolnit se např. meditačním cvičením před psaním i po něm a oddělit tak psaní od ostatních činností, při práci se soustředit na aktuální text, psát na stálém místě, které není poznamenáno jinými studijními a úředními činnostmi, a za práci se odměňovat (jinou příjemnou činností nebo symbolickou mzdou).

# ZÁKLADNÍ PŘÍČINY BLOKÁD A JEJICH ODSTRAŇOVÁNÍ

(STR. 53- 54)

Problém – příčina blokády:	Odstranění blokády:
1. Nevhodné téma	1. Vybrat jiné, přiměřené téma
2. Neatraktivnost či triviálnost tématu (pocit, že námaha nebude odpovídat zisku individua)	2. Vybrat jiné, náročnější téma nebo vysvětlit význam a přínos tématu již vybraného
3. Neznalost tématu, resp. kritérií (žánru)	3. Vybrat přiměřené téma nebo dodat věcné informace o tématu
4. Nesrozumitelné zadání práce	4. Precizněji zadat téma, cíl a podmínky práce
5. Nevhodné podmínky práce	5. Stanovit podmínky práce na základě dohody s účastníky kursu (místo, dobu, interval, způsob zpracování a prezentace výsledku)
6. Špatné návyky při psaní pod vlivem dřívější výuky	6. Poukázat na možné příčiny vzniku blokády a psát v jiné, tj. příznivější atmosféře
7. Nová tvůrčí metoda	7. Zbavit se stresu a v uvolnění opakovaně cvičit novou metodu bez důrazu na konečný výstup
8. Citové rozrušení	8. Přerušit práci, dokud nedosáhneme zklidnění k psaní
9. Únava, indispozice	9. Přerušit práci a odpočinout si (autogenní trénink, aktivní odpočinek aj.)
10. Nepřiměřená kritika, resp. strach z neúspěchu, z odmítnutí, z nepochopení	10. Stanovit pravidla prezentace a hodnocení textu ve skupině, konstruktivně diskutovat o reakci veřejnosti na text autora
11. Neschopnost kooperace, práce v kolektivu	11. Odhalit pravé příčiny nespolečné práce, nabídnout jiné způsoby spolupráce
12. Neznalost metod k odstraňování blokády	12. Seznámit účastníky s možnými příčinami blokády a s metodami jejich odstraňování



## 5. 4. TECHNIKY PSANÍ

---

- Techniky psaní představují odborně podané pracovní postupy a návody pro tvoření textů v různých oblastech. S ohledem na různé způsoby poznávání a myšlení a s ohledem na psychické vlastnosti pisatelů můžeme říci, že techniky, které upřednostňují a více využívají imaginace a fantazijní představivost pisatele, se uplatňují především při tvorbě uměleckých textů. Naproti tomu představivost pamětní a schopnosti logického vyjadřování jsou častěji využívány v technikách psaní odborných, výukových a informačních textů.
- Podle oblastí profesionálního použití je rozděluje Lutz von Werder na techniky terapeutů, básníků, didaktiků, žurnalistů, manažerů, vědců a filozofů. (str. 53)

# 5. 4. 1. TECHNIKY LITERÁRNÍHO PSANÍ

## Volné asociace

- Za základní techniku používanou s psychoterapeutickým zřetelem je považována technika volných asociací. Technika se dnes užívá i v kursech tvůrčího psaní k psaní individuálnímu jako prostředek k odkrytí běžně nepřístupných vrstev podvědomí, jako způsob, jak proniknout k zasutým vzpomínkám a pocitům.
- Autor píše bez cenzury vše, c jej momentálně napadá, nic nevylepšuje, píše ve stejnoměrném tempu, nezastavuje se. (str. 55)

## Autobiografické psaní

- Součástí terapeutického psaní je velmi často tzv. autobiografické psaní. Je to technika vycházející například z deníkových záznamů pisatele, nese tedy rysy žánru deníku s prvky chronologického záznamu událostí, subjektivního líčení, intimních reflexí atd. Psychoterapie pak následuje po psychologické analýze autobiografického textu. Autor se jeho napsáním může zbavit tíživých, traumatizujících myšlenek, úzkostných pocitů, obsesí, emocionálního napětí, může si ovšem též jenom utřídit své myšlenky.
- Autobiografická látka bývá považována za záruku autentičnosti, stává se součástí antiiluzivních postupů literárního tvůrce.

## Automatické psaní

- Automatické psaní je technika založená na volném psaní asociativně vybavovaných slov. Toto psaní by nemělo být řízeno vědomím, nemělo by být tedy ovládáno autocenzurou, nemá být korigováno při psaní např. po stránce pravopisné apod.

## Psaní v tempu

- Vopel (1991) doporučuje psát v rychlém tempu bez oprav jednolitý, spojitý text na zadané téma. Během deseti až patnácti minut vzniká jakási spontánní řada vět slov. Napsaný text je třeba zkorigovat, proškrtat a upravit. Psaní tímto způsobem má nejčastěji cvičný význam: autor se pokouší o spontánní vyjádření nápadů, myšlenek a pocitů k zadanému tématu, procvičuje jejich hledání i formulaci. (str. 57)

# Řízené asociace, clustering

- Clustering: Jde o techniku, kterou lze úspěšně užít k tvorbě rozmanitých literárních i věcných textů. Autorka techniky Gabriele L. Riciová využila moderních neurofyzilogických a psychiatrických výzkumů a poznatků kognitivní psychologie. Jde o metodu přirozeného obrazného psaní, při němž se nejprve aktivizuje pravá hemisféra k tvorbě asociativní osnovy a poté je takto asociativně získaný slovní materiál, tzv. cluster logicky zpracováván a tříděn za převažující práce levé hemisféry.
- O řízenosti asociací lze hovořit ze tří důvodů. Za prvé je na začátku přesně zadán výchozí bod, slovní impuls k asociaci. Je jím zpravidla slovo nebo sousloví, případně věta, které nazveme jádrem. Kolem jádra, které napíšeme a zakroužkujeme uprostřed čistého papíru, zapisujeme představy, obrazy, myšlenky, které se nám asociativně vybavují. Asociace zapisujeme heslovitě a každou rovněž dáme do kroužku.
- Práce na clusteru by měla trvat přibližně jednu až dvě minuty, uvádí autorka techniky G. L. Riciová, máme však zkušenosti i s tvorbou do pěti minut. (str. 57)





## **Imaginativní psaní**

- Imaginativní psaní vysvětluje L. v. Werder jako techniku, při níž autor zapisuje bez cenzury své denní snění, proud představ, tak jak se básníkovi honí hlavou, třeba za zavřenýma očima. (str. 58)
- Vzniklý text bude mít přirozeně díky povolnějšímu tempu vzniku odlišnou redundanci (není však jednoznačně hutnější, nebo naopak pleonastičtější než text vytvořený v rychlém tempu). (str. 59)

## **Technika koláže**

- Technika koláže je založena na montáži libovolného jazykového materiálu libovolného původu.
- Dadaistické tvoření textů, jež lze označit jako metodu mechanického automatismu, je založeno na náhodném losování slov z předem daného souboru.
- Textové koláže je možno skládat z vybraných slov určitých tematických okruhů, z novinových titulků, z nápisů na zdech, z reklamních hesel, ze slovníkových hesel, ze zeměpisných názvů, z lidových názvů přírodnin, z professionalismů nebo slangových výrazů, ze rčení apod. (str. 59)

## **Techniky přestavby textu**

- Autoři velmi často vytvářejí parodie známých (všeobecně či dobově známých) cizích textů. (str. 60)

### **5. 4. 2. Techniky žurnalistického psaní**

- Pro žurnalistické psaní je důležité umět dobře pozorovat danou realitu, umět ji objektivně traktovat, tj. dokázat z ní vybrat to podstatné, co má být sděleno, pojednat o pozorované realitě s dostupnou mírou pravdivosti a přesvědčivosti, někdy za využití přiměřených uměleckých a srozumitelných odborných jazykových prostředků. (str. 60)

### **5. 4. 3. Techniky používané v odborném psaní**

- Techniky odborného psaní jsou zaměřeny na písemné formulování vědeckých poznatků o libovolném tématu.
- Její komunikační funkce bývá dokonce vědomě omezena jen na okruh „zasvěcených“, odborně poučených čtenářů. (str. 61)
- Následující tabulka přináší stručný seznam základních činností, které považujeme za všeobecně důležité pro úspěšnou vědeckou práci.

<b>Základní činnosti důležité pro úspěšnou vědeckou práci</b>
1. Vólba a formulování tématu budoucí odborné práce.
2. Sběr materiálu z praxe: experimentování a jeho záznamy, pozorování a jeho záznamy, shromažďování předmětného materiálu.
3. Sběr teoretických informací o tématu, práce s literaturou: výpisky, rešerše, poznámky k četbě, citáty a bibliografické záznamy atd.
4. Třídění materiálu, kritické hodnocení materiálu dle zvolených kritérií, aplikace definic, vytváření osnov práce a osnovy jejího textového zpracování.
5. Pozorování, srovnávání a popis materiálu.
6. Hledání nových souvislostí a vztahů: vytváření syntéz, formulování hypotéz, tezí, nových interpretací.
7. Hodnocení výsledků, vytváření definic, definování obecností a zákonitostí.

## Nácvik odborného psaní

- Řada činností zabývajících se textovým zpracováním odborných informací podléhá kodifikovaným normám. Národní nebo nadnárodní instituce zformulovaly normy pro uvádění bibliografických údajů, normy pro citace, zásady pro členění textu, pro statistické a matematické zpracování výsledků atd.
- Nácvik tvořivého psaní pro odborné vědecké pracovníky bývá jednak zaměřen na „heuristické texty“, tedy na texty podporující vynalézání, texty hledající řešení problému (např. v technice), texty formulující objev (např. v humanitních vědách). Tomu slouží techniky brainstormingu, synektika, technika laterálního myšlení, meditace.
- Druhá skupina technik psaní pro odborné pracovníky je zaměřena na zvládnutí „plynulosti“ vyjadřování. Tady jde o cvičení soustředěná na stylizační dovednosti (správná větná skladba, slovosled, větosled, užívání terminologie, tvorba definice, vymezení pojmu, formulování problémových otázek apod.) a o cvičení k nácviku obrazného vyjadřování, dále pak o cvičení k nácviku výstavby textu (tvorba pracovního plánu, tvorba osnovy textu).

## Laterální myšlení

- Technika laterálního myšlení je založena na tzv. bočním myšlení, myšlení bokem, stranou, mimo vyšlapané stezky. Myšlení autora se má ubírat netradičními cestami, má si všimnout neobvyklých způsobů řešení, postupů, výkladů. Autor uchopuje problém jakoby oklikou.
- Velký význam je zde připisován fantazii, snění. (str. 62)



## **5. 4. 4. Techniky psaní používané didaktiky**

- Ve vyučování jazyka, slohu a literatury lze stanovit dva typy technik psaní: techniky reprodukční, nazývané také technikami imitačními, a techniky produkční.
- Vedle těchto technik nabývají v didaktických přístupech v textu na významu hry s textem.

### **Techniky reprodukční**

- Reprodukce má dvě základní podoby: reprodukce věrná a zkrácená.
- Věrná reprodukce spočívá v relativně úplném přetlumočení myšlenek obsažených v textu při zachování kompozičního postupu.
- Zkrácená reprodukce je obsahově, kompozičně a jazykově zhuštěné přetlumočení předlohy, soustředí se jen na ty části textu, které jsou nezbytné k jeho pochopení, k zachycení děje, základních předmětů a jevů; ke změnám dochází v jazykové i kompoziční rovině textu. (str. 63)

### **Techniky produkční**

- Místo úplné produkce textů se tradiční školní vyučování zpravidla zaměřuje na psaní fragmentární, na němž se procvičí a ukáže daný literární jev.
- Při práci s textem, která sleduje jazykové vzdělání a výchovu, se do popředí dostávají cvičení pravopisná, lexikální, frazeologická, lexikálně- syntaktická, syntakticko- stylizační atd., doplňovací nebo substituční.
- Ve slohovém vyučování bývá nejčastěji sledována schopnost přiměřené volby jazykových prostředků ve všech rovinách, schopnost kompoziční výstavby textu, respektování formálních kritérií slohového útvaru. (str. 64)

### **Hry v psaní**

- Technika kombinující psaní s hrou je založena na přirozené schopnosti žáků a studentů bohatě používat fantazii. Využívá hrubou i jemnou motoriku, imitační schopnosti pohybové i intelektuální. (str. 64)
- Myšlení, cítění a pohybová aktivita probíhají za účelem vyřešení problému s podobnou intenzitou a aktivitou jako v situaci reálné, nejsou jen provázeny stresem, strachem z nebezpečí porážky, agresivitou.
- Jako hry se nejčastěji používají techniky přestavby textu (změna žánru, hry na doplňování textu, koláže), tvorba slovních hříček, hádanek, nonsensové poezie, kolektivní texty, spojování výtvarných a dramatických postupů s prezentací textu aj. (str. 65)

## 5. 4. 5. Techniky používané manažery

### **Brainstorming**

- Technika brainstormingu je cílené, podněcované produkování myšlenek, které přinesou nový pohled na problém a umožní jeho optimální řešení.
- Cílem společné, vzájemně inspirativní práce malé skupiny účastníků je vytvořit v poměrně krátkém čase co možná největší množství originálních nápadů a myšlenek. Skupina účastníků brainstormingové diskuze produkuje nejrozmanitější nápady, které její vedoucí zapisuje na připravené velké plochy papíru. (str. 65)

### **Brainstorming v tvůrčím psaní**

- V oblasti tvůrčího psaní lze techniku brainstormingu použít při hledání a výběru témat jednotlivých prací, při hledání a výběru žánru pro určitý text, při řešení zápletky nebo rozuzlení krize ve vyprávění v epickém literárním textu.
- Obdobou techniky je **brainwriting** (Brainwriting- Pool) a **kolektivní záznamník** (Collective Notebook), jak uvádí Werder. K danému souboru slov a vět vytváří každý účastník brainwritingového sezení svůj soubor výrazů.
- Technika kolektivního záznamníku spočívá v tom, že každý autor obdrží na počátku sešit se stimulujícím slovem. K němu si do sešitu po čas předem určený (zpravidla několik týdnů) zapisuje všechny nápady, které ho v souvislosti se stimulem napadnou. (str. 67)

## Synektika

- Jde opět o metodu týmového tvůrčího myšlení a vymýšlení, na níž jsou stálí účastníci (členové) synektické skupiny připravováni odborným školením a tréninkem nejen ve svých vědeckých specializacích, ale i v základech věd přírodních, technických, společenských, ekonomických, a v psychologii. Tyto základní znalosti jiných věd jim mají umožnit hledání inspirace pro řešení problému v co nejvzdálenější oblasti.
- Mezi příklady z jiného prostředí se pak společně hledají analogie k zadanému problému, čímž se otevírá cesta pro návrhy jeho řešení.
- Za nejvýraznější projev synektické tvořivosti jsou označovány fantazijní analogie. Ty využívají schopnosti snít, vymýšlet si neskutečné, fantazírovat bez ohledu na přírodní zákonitosti a společenské předpisy a zákony.
- Fišera navrhuje pro vytváření analogických souvislostí i **techniku seznamu náhodných slov**. Ze slovníku náhodně vybraná slova se postupně usouvztažňují k danému problému, aby vyvolala asociace, které by inspirovaly k jeho řešení. (str.68)
- Morfologické myšlení
- Morfologické myšlení znamená, jak píše L. v. Werder, myšlení v podobě, která odpovídá struktuře problému. Je založeno na rozvíjení morfologického schématu, v němž jsou bez předpokladů uspořádána všechna možná řešení zadaného problému. (str. 69)



# 6. CVIČENÍ A PROJEKTY

## 6. 1. Cvičení a hry

- V této kapitole jsou obsažena cvičení na tvorbu miniatur, krátkých textů k rozepsání, uvolnění, pro zábavu nebo k vyřešení dílčího jazykového či literárního úkolu. Cvičení lze použít individuálně nebo ve skupině, při práci s žáky i studenty, některá lze modifikovat a využít při výuce cizího jazyka (např. češtiny pro cizince).

### 6. 1. 1. Abecedář

- Buď je složen z hesel a má podobu definice výčtem, slova nevytvářejí souvislý text ve větách- nebo je psán jako souvislá věta (věty), v níž každé další slovo začíná následujícím písmenem abecedy.
- Tvorba abecedáře může kromě zábavy poskytnout i jakési psychické uvolnění před psaním rozsáhlejšího textu, pokud se abecedář podaří. (str. 70)

**Ukázka (M. N., 1996): Já**

Ahoj	Chacha	Přátelské
Blázinec	I když	Ruce
Celý	Jinak	Spřátelené s
Den	Klídek	Tempem
Efektivní	Loudavý	Únavy
Fiasko	Mozek	Volný
Golem?	Neopatrný	Zájem?
Hrozně	Opatrně	

### **6. 1. 5. Text podle koláže**

Úkol 1.:

- Sestavte koláž z obrázků, případně krátkých textů, slov a vět na téma Můj víkend. Vaši kolegové musí být jako správní detektivové schopni zrekonstruovat a napsat, co jste přes víkend dělali. (str. 71)

### **6. 1. 8. Rozbíjení jazyka**

- Tato „jazyková cvičení“ lze provádět se začátečníky a s mírně pokročilými studenty. Jestliže je spojíme se stylizačními aspekty, což je vhodné, pracujeme-li tedy na více rovinách, jde o přípravná cvičení textová, ať již konstrukční, korekturní nebo imitační. Významný je také herní charakter těchto cvičení. (str. 72)

Příklady úkolů:

- c) pořadí vět je správné, ale nesprávné je pořadí slov v jednotlivých větách, takový text jedni vytvoří a druzí ho musí rozluštit, přičemž se někdy při luštění nabízí více možností;

Ukázka:

Ráno pondělní. Na budík nočním zvoní stolku. Otevřu se a divím oči, je ráno že už. Na drátku všechno jako jde. Nasnídám se školy, umyju se a jdu, obléknu do se, vyskočím. Přítele před Ondřeje obvykle potkám domem. Tenhle jakýpak týden bude asi? Těšit docela bych dnes se měl: do totiž muzea jdeme.  
(Podle časopisu Mateřídouška.)

## 6. 1. 17. Chyby

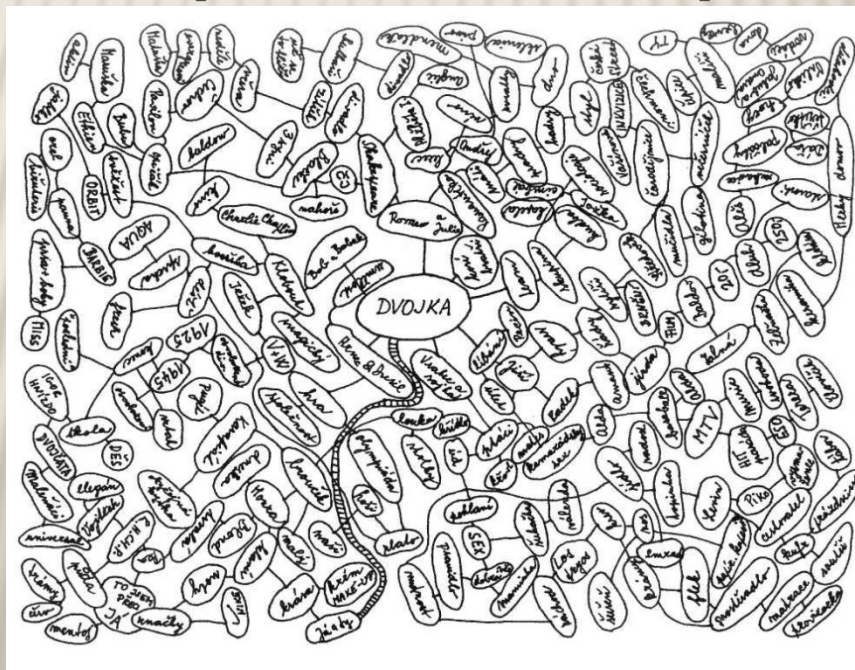
- Přepracujte krátký text do parodické podoby tak, že do něj vložíte přeháňku, nepřesné či dvojsmyslné vazby. Jde o to, abyste vytvořili komický, humorný text. (str. 79)
- Ukázky: Oblá modroha; mourec borušový; mlčí vak; čípkový šaj; Svítilko slunilo a kousy mouchaly. Já chci všechno- nebo hned!

## 6. 1. 22. Psaní v páru

- Vytvořte společně s partnerem v kursu text tak, že každý napíšete jednu větu či jeden řádek. Domluvte si předem téma, které budete oba čít. Ze vzájemné konfrontace vašich napsaných myšlenek můžete čerpat inspiraci k objektivnímu textu, který byste o samotě asi nenapsali.

Varianta: Hrozen

- K zábavě může posloužit asociativní psaní ve dvojici k zadanému pojmu, k dohodnutému klíčovému slovu. Autoři střídavě zaznamenávají své heslovité asociace do větví kolem klíčového slova, mohou na sebe navazovat a vzájemně se inspirovat a libovolně vracet k inspirativním výchozím pojmům. (str. 80)





## 6. 2. Cvičení k psaní literárního textu

- Působivost a srozumitelnost textů lze prověřovat hlasitým přednesem, lexikálními a syntaktickými substitucemi, změnami přímých pojmenování v obrazná, doplňováním přirovnaná, změnami slovosledu, větosledu nebo pořadí odstavců, ba dokonce i překladem. (str. 82)

### 6. 2. 1. Akrostich

- Účastníci jsou vyzváni, aby tematizovali sami sebe v textu, který vznikne připsáním verše nebo řádku vždy ke každému písmenu jejich jména. Písmena pod sebe a výsledkem bude akrostich.
- Ukázka práce z kursu (1996):

#### **Jméno**

Pro opravdovost jsem si zašla přes  
Exupéryho planety do  
Tesařské dílny až k  
Roubení studny, na něž usedl  
Aby vodu nabízel  
Kříšťál pro průzračnost obdivuji  
Yzopem kropím svá návrší  
Ale přesto  
Syčí hadi v mé rajské zahradě  
Ovoce voní, padá mi na hlavu  
Vyráží mi dech...  
Ámen se mnou. Není.

## 6. 2. 2. Záznamy vjemů

- Detailní popisy vjemů se v literárním díle podílejí na spoluvytváření atmosféry, nálady zachyceného okamžiku, mohou sloužit k posílení iluze zastaveného času.
- Cvičení na záznam vjemů slouží k rozvoji schopnosti pozorování, smyslového vnímání a následného slovního zaznamenávání vnímaných jevů.
- Účastníci dostanou za úkol pozorně vnímat všemi smysly své okolí a svá pozorování zaznamenávat. (str. 83)

### 3. Příklad:

- Zaznamenejte své vjemy z horké lázně ve vaně. Pomalu se ponořte do příjemně teplé koupele a pozorujte na sobě její působení...Setrvejte ve vaně tak dlouho, dokud nevychladne. Během té doby se budou měnit i vaše vjemy. (str. 84)

### 5. Příklad:

- Cvičení na nácvik obrazných popisů vjemů může přispět i k rozvoji představivosti...Popis vjemů lze kombinovat s pohledem z jiné perspektivy, který využívá antropomorfizace neživého předmětu.

Ukázka (V. P., 1995)

Jsem polívka. Ležím si na zádech ve svém hladkém porculánovém talířku. Jsem teplá, uvnitř mě hřeje, jako kdybych si dala velkou vodku. Mastnýma očkama pomrkávám po svém jedlíkovi – je tlustý, ale pro jeho zamilovaný pohled jsem si ho oblíbila. Vůbec nezastírá své myšlenky – téměř drze zírá po mých vlnách: játrových knedlíčcích. Ten opzlý pohled mě dráždí, rozpaluje. Přeji si, aby mne vylil a já mohla stékat po jeho těle, po jeho velkém chlupatém břichu. Styděl by se... Fouká do mne, lechtá to. Škádlí mne kvedláním studené aluminiové lžičky. Co to? Kam jde? Že by si šel ještě umýt ruce? „Hej, jedlíku, určitě se vrať! Počkám tu, ale pospěš, ať nevychladnu.“

## 6. 2. 4. Sestup do vzpomínky

- Při práci v tomto cvičení nehledají autoři svou inspiraci ve skutečném obrázku či fotografii, ale ve vzpomínce na nějaký okamžik, který si vybaví a vidí jej svým vnitřním zrakem. (str. 89)
- Autor má dvě možnosti jak událost popisovat. Buď ji vypráví z perspektivy dneška jako příběh, který se odehrál v minulosti a popisuje minulou situaci v minulém čase slovesném, nebo líčí událost očima jejího přímého účastníka z perspektivy pozorovatele, který je situaci přítomen, tedy o ní hovoří (píše) v přítomném čase slovesném. (str. 89- 90)

### Vyprávění vzpomínky z dětství z pohledu já – tehdy – tam

Před chvílí zme dosnídali – rohlík z máslem a kakaem. Tady mají tak dobré rohlíky, takové zakrúcené a u nás enom rovné. Tomáš s Táňú zas vykládali, co sa říká v Brně – mixna, šalina a eště cosi, a Táňa zas mlela o Michalovi Davidovi. Babička s tetú uklízajú po snídani a chystajú sa vařit oběd, takže musíme rychlo k potoku, než nekterá z nich vyhlédne ven, kde zme. Tomáš si zebrał babiččiny gumáky, já svoje, z krabice ze chlěva zme vzali každý dva lybary – takové fialové – a mok-rú trávú utěkáme k potoku. Babička tam má z kameňů udělané schodky ke splavu. Jak už zme tam, tak nás nevidíja ...



## 6. 2. 7. Brainstorming

### Příprava brainstormingového sezení:

- V kursu tvůrčího psaní zaměřeném na tvorbu literárních textů lze techniku brainstormingu použít téměř od začátku přípravy k psaní. Možná by se pak už nedalo hovořit o čisté technice brainstormingu, neboť jde ve skutečnosti o kolektivní autorství; ale toto kolektivní připravování tematických komponent díla probíhá v našem případě právě technikou intenzivní vzájemní inspirace, kolektivní tvorby a kolektivního výběru nápadů. (str. 96)

#### Ukázka zadávání a průběhu brainstormingu

Sezení brainstormingové skupiny se uskutečnilo s následujícím zadáním: „Skupina tří osob se rozhodla navštívit místo, které se v kraji tradičně označuje jako Židovec. Tam někde v lese stával prý židovský hřbitov. Trojice zabloudí a cesta podél lesa a makového pole se jim rozplyne. Dva tedy zůstanou na místě, ale třetí se vydá hledat cíl. Když už ti dva ani nedoufali, že se ještě kdy setkají, objeví se třetí v zoufalém stavu, neschopen slova. Když se chtějí vydat po jeho stopách, třetí vši silou odmítá jít směrem, odkud se vrátil. – Co se mezitím stalo? Co prožil na své cestě?“

Ukázalo se, že je třeba stanovit pohlaví a věk členů trojice. Jestliže šlo o tři děti nebo mladíky, byla navrhována realistická řešení příběhu o třech skautech na stezce odvahy, kdy jeden je slabý a chce se před silnějšími vzmužit a osvědčit nebo je jimi vyprovokován, anebo je třetí chlapec nebojácný, který chce dvěma nestatečným ukázat svou sílu, a vydá se sám hledat cíl.

Jiná skupina návrhů přecházela do fantastiky: postavami byli hledači minulosti (anebo čtenáři budoucnosti, vizionáři), nadaní nadpřirozenou schopností vyčíst minulost (resp. budoucnost) z nějakého místa na Zemi; vyslanec došel ke hřbitovu a tam buď nahlédl (vkročil, vstoupil) do hrozné minulosti a vrátil se otřesen, nebo se pokusil na onom místě číst budoucnost, ale téměř nic neviděl: to znamenalo, že místo nemá budoucnost, místo bude za brzkou dobu zničeno (v návrhu třeba atomovou bombou).

Jiná skupina návrhů se konkretizovala kolem manželského páru a mladšího muže. Manžel, jehož partnerský vztah je v krizi, se vydá alespoň za vytyčeným cílem výpravy (třeba jsou to geodeti a hřbitov je pro ně geodeticky důležitý). Přitom si ale uvědomuje, co se může stát mezi jeho ženou a mladým mužem, a vývoj vztahu si bez iluzí v duchu představuje. Cestou je zmítán jednak žalem z rozpadu manželství, ale i strachem z možného nenalezení cíle. Cíl buď najde, ale ztratí manželku, nebo nenajde, ovšem i tehdy je mu manželka s mladým mužem nevěrná. – Tento příběh poněkud měnil pointu, následná cesta trojice ke hřbitovu je totiž nadbytečná.

Sezení trvalo devadesát minut. Značné množství času spotřebovali účastníci na doplnění vstupní informace o věk a pohlaví postav. Na druhé straně poskytla „neúplná“ vstupní informace větší volnost v dotváření příběhu: účastníci vymýšleli řešení pro různé epické žánry (literatura pro mládež, fantastika, psychologický román).

### **6. 2. 11. Inspirace výtvarnými činnostmi, texty k vlastním výtvarným dílům**

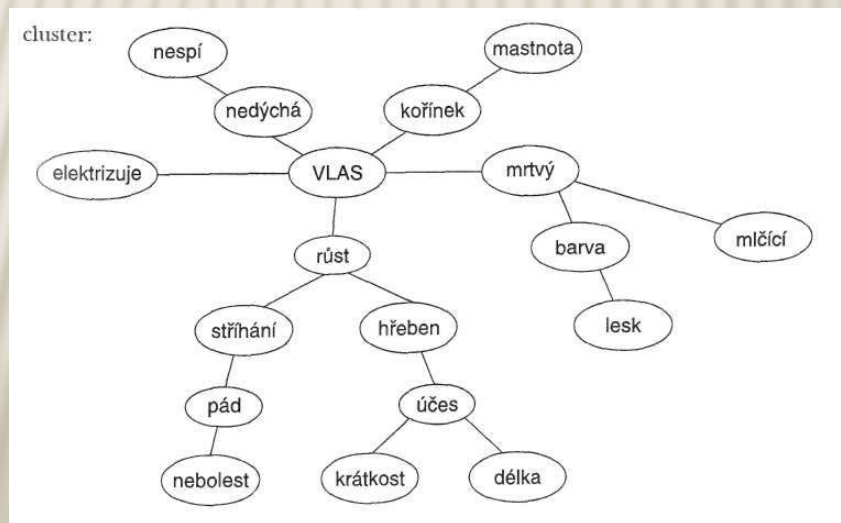
- Inspirací k psaní textu může být i jiná kreativní, umělecky tvůrčí činnost, např. činnost výtvarná. Účastníci jsou vyzváni, aby kreslili, malovali, kolážovali atd. podle svých vlastních momentálních představ. Výtvarný projev je zcela spontánní, laický, může být individuální nebo kolektivní. (str. 101)
- Úkol 5: Účastníci si během výtvarné činnosti všimají svých pocitů a po skončení práce e zaznamenávají jako text o své nonverbální tvořivosti. Zde je možno tematizovat rozdíly mezi verbálními a nonverbálními způsoby vyjadřování, popsat možnosti, výhody a omezení obou způsobů.
- Vznikají jak texty literární, častěji lyrické povahy, tak fejetonistické reflexe (např. ke kolážím) nebo esejistické texty o výtvarném tvoření. (str. 102)

### **6. 2. 12. Inspirace jinými texty**

- Pisatel se může inspirovat svými vlastními texty a psát „variace“ na téma a styl. Obdobné variace může tvořit i k textům jiných autorů, ať již účastníků kursu nebo mimo něj. Může pak jít o imitaci stylu jiného autora, o parodii nebo travestii díla, o jeho výklad, přepracování podle vlastních kritérií, o vlastní zpracování jiné, cizí literární látky. (str. 103)

## 6. 2. 14. Clustering

- Tato technika bývá také označována jako technika řízených asociací (na rozdíl od asociací neřízených, jako je např. automatický text). Technika vznikla původně pro literární, resp. kvaziliterární psaní.
- Autor textu vychází ze zadaného klíčového slova (případně sousloví), ke kterému bez vědomého nucení asociuje imaginativním způsobem. Své obrazné představy zaznamenává kamkoli, nejčastěji paprskovitě kolem klíčového slova. Jakmile se jedna asociace vyčerpá, vrátí pisatel pozornost znovu ke klíčovému slovu a čeká na další obrazné představy. (str. 105)
- Při tvorbě clusteru se po krátké době několika málo minut- dvou až tří, u začátečníků i později- dostaví poznání, o čem má pisatel psát. Ze zaznamenaných asociací vybírá ty, které chce ve svém textu rozvést, upřesnit. (str. 106)





## 6. 3. PROJEKTY PRO LITERÁRNÍ VÝCHOVU

---

- Toto didaktické psaní je zaměřeno na potenciální interprety literárního díla: na učitele i na studenty. Ti se učí přistupovat k literárnímu textu nejen z pohledu čtenáře a kritika, ale autorská perspektiva jim umožní nový pohled na tematiku i emocionalitu textu, jestliže sami imitují např. některé prvky literárního díla jiného autora. (str. 110)

### 6. 3. 1. Lyrizace epiky aneb Poetizace prózy

Výklad: Lyrizace epiky se může realizovat na různých úrovních textu. V autorské strategii je rozhodující pozice vypravěče.

- Autor epiky, který zvolí pro své psaní pozici autobiograficky laděného vypravěče, se přibližuje pozici lyrického básníka. Podobně jako on zaujímá polohu svým způsobem egocentrickou. Je rovněž významným verifikátorem textové skutečnosti, neboť se ocitá v dvojroli postavy a autora. Prozaický text tvořený s těmito charakteristikami, totiž text tvořený jako autentický, případně autobiograficky podbarvený, má základní charakteristiky shodné s textem lyrickým. Perspektiva lyrického subjektu použitá v prozaickém textu je tedy jistým druhem ozvláštňujícího, uměleckého experimentu. (str. 110)

- Nejčastěji je antiiluzivnosti textu dosahováno metatextovými vstupy do textu. Tyto metatextové vstupy realizuje autor jako „promluvy autorského vypravěče“, jako „poznámky editora“ apod. Na scénu, do textu vstupuje hlas jakoby autentické postavy, která se distancuje od textové skutečnosti. Tento hlas vystupuje jako mluvčí autentické skutečnosti, jako osoba propojující svět textu se svatem čtenáře.
- Je proto vhodnější používat termín autenticitní próza, čímž je vyjádřena skutečnost, že tato próza není autentickým dokumentem, záznamem skutečnosti, nýbrž se za takový vydává, je takto stylizována a styl dokumentárního záznamu (např. deníku, zprávy aj.) používá autor právě proto, aby ho svým psaním mohl rozrušovat a překračovat. (str. 111)
- Úkoly a ukázky řešení:

b) báseň D. Osta *To je smrt* rekonstruuje z jednotlivých veršů, potom srovnajte text s originálem a interpretujte autorovo a své pojetí.

Ukázka rekonstrukce (studentská práce, 1994):

**TO JE SMRT**

A kněz měl úsměv na tváři  
 vycházel z kostela první  
 v černých hadrech  
 JÓ  
 to je hrůza  
 co už takových pochoval nejmíň šest  
 jen to vytí pionýrů  
 a ten co se loni utopil  
 bylo mu jedenáct  
 a byl lehký  
 a měl napuchlá kolena  
 a byli jsme strašně ožralí  
 a nepamatují si tvář  
 jeho matky  
 a pana ředitele  
 to je hrůza  
 opakoval  
 no co  
 a chlapi byli dnes strašně ožralí  
 a usmívat se jsem ho viděl jen já

Přívodní text Davida Osta:

**TO JE SMRT**

A kněz měl úsměv na tváři  
 no co  
 vycházel z kostela první  
 a usmívat se jsem ho viděl jen já  
 v černých hadrech  
 a chlapi byli dnes strašně střízlívi  
 bylo mu jedenáct  
 a byli jsme strašně ožralí  
 a byl lehký a měl napuchlá kolena  
 a nepamatují si tvář  
 jeho matky  
 jen to vytí pionýrů  
 a pana ředitele  
 co už takových pochoval nejmíň šest  
 JÓ  
 a ten co se loni utopil  
 to je hrůza  
 to je hrůza  
 opakoval

### **6. 3. 2. Reflexe vlastního textu jako prostředek antiiluzivnosti**

- Autorská sebereflexe, resp. Vypravěčská reflexe textu má naopak funkci antiiluzivní, případně desiluzivní: autor reflektuje text jako líčení a vypravování příběhu, tedy jako akt, kterým měla být vyvolána ve čtenáři a posluchači určitá iluze. (str. 117)
- Textová reflexe může mít podobu komentáře k textu, k jeho formální podobě, k procesu jeho vzniku, k jeho grafické podobě.
- Jiným prostředkem antiiluzivní textové sebereflexe jsou vysvětlivky k textu (nikoli k tématu), poznámky o jeho vzniku, funkci, smyslu, o případných významech textu.
- Hodnocení textu v podobě textové sebereflexe má podobu odborného i neoborného kritického hodnocení, odborné kritiky i neoborného uvažování o estetických kvalitách textu.
- Sebereflexe obvykle proniká do textu jako vsuvky, jako odbočky, jako kontraktivní prostředky přímé komunikace (oslovení čtenářů a posluchačů, užití první osoby plurálu zahrnující vnímatele i vypravěče), jako rámec textu (resp. Úvod nebo doslov autora, editora apod.).
- Antiiluzivní charakter textu může být realizován také parodií žánru. (str.118)



### 6. 3. 5. Deníky

Výklad: Věcné i formální rozdíly mezi autentickým deníkem, kronikou, deníkem psaným s vědomím následné publikace a fiktivním deníkem může odhalit cvičení, které vychází z autobiografického psaní. Je to projekt, při kterém se pisatel vyzkouší modelaci textu vznikajícího v delším časovém intervalu při poměrně malém žánrovém omezení. (str. 125)

Ukázka: hodnocení vlastního psaní během celého projektu studentkou, 1996;

#### **Intimní deník**

Psát se mi poměrně dobře, protože si takový deník píšu už sedmý rok. Jsou to nepravidelné zápisy, které vznikají obvykle tehdy, když se potřebuji nad něčím zamyslet, uspořádat si myšlenky, někdy i ve chvílích radosti, o kterou se nemohu s nikým podělit. Psát si deník každý den bez nějaké vnitřní potřeby mně připadalo zprvu velmi obtížné, dlouho jsem uvažovala, o čem mám vůbec psát, ale pak jsem se obvykle rozepsala na dvě až tři stránky. Vybrala jsem si nějaký zážitek, který mě toho dne zaujal, a začala jsem ho rozebírat. Nejvíce jsem zaznamenávala svoje dojmy a pocity, popřípadě jsem se dobrala k nějakému řešení situace.

#### **Deník-kronika**

Psaní tohoto deníku mi dělalo poměrně větší potíže, protože jsem zvyklá do deníku zaznamenávat spíše svoje pocity než chronologický sled událostí. Připadalo mi, že můj obyčejný den není příliš bohatý na nějaké výjimečnější události, které by stálo za to zaznamenávat, a většinou jsem sklouzávala ke svému zažitému způsobu psaní – tedy spíše úvahy, pocity apod.

#### **Deník, který by bylo možné zveřejnit**

Ani tentokrát se příliš nedařilo. Přistihovala jsem se, že mám často tendenci hodnotit události ironicky a s odstupem. Nakonec se mi do deníku přimíchaly pasáže, o jejichž zveřejnění bych rozhodně nestála, a tak jsem si příslušné odstavce zatrhla barevně a připsala k nim: „Tohle vynechat!“ – později jsem tento úkol vzdala.

#### **Deník mé sestry**

Celý úkol mě vedl k zamyšlení nad tím, jak málo času trávím se svými blízkými, jak málo vím o tom, co vůbec celý den dělají. Nakonec jsem zvolila svoji mladší sestru. Snažila jsem se jí trochu více věnovat a neposlouchat její vyprávění jenom „na půl ucha“ jako dřív. Psaní bylo poměrně obtížné, snažila jsem se vystihnout, jak hodnotí některé věci ze svého pohledu, který se v mnohém liší od mého.

#### **Deník fiktivní osoby**

Toto téma mě zaujalo hned od začátku a brzy mě také napadlo, o kom budu psát. Příběh prarabyně jsem slyšela od své babičky několikrát, znala jsem i její tvář z fotek. Docela mě lákalo vžít se do situace člověka, který umírá na rakovinu a musí se se situací smířit, nějak ji přijmout. Předtím než jsem začala psát, jsem si nechala všechno povyprávět od babičky znovu, prošla jsem i staré fotografie. Deník jsem bohužel nedopsala tak daleko, jak jsem na počátku zamýšlela. Snažila jsem se totiž opravdu pochopit, jak tetě zřejmě bylo, co všechno musela prožívat. Nebyly to příjemné pocity a přistihovala jsem se, že se sama dostávám do pochmurných, pesimistických nálad, stále více jsem se musela do psaní nutit a nakonec jsem příběh nechala nedokončený. Původně jsem si totiž představovala, že deník dovedu do okamžiku, kdy se teta smíří se svým osudem i s rodinou, ale myslím, že je to hodně těžké téma, a začínalo se mi to vymykát z rukou.

## 6. 4. CVIČENÍ PRO CIZINCE

- Rozvíjení zdatnosti psát texty v cizím jazyce je dnes přirozenou součástí výuky od samého počátku studia cizího jazyka. S tímto úkolem musí počítat i didaktika češtiny pro cizince.
- Ve výuce psaného projevu se pro cizince stává důležitým úkolem zvládnout i zásady tvorby vybraných slohových útvarů. Je to proto, že zásady tvorby některých. Zvláště administrativních útvarů jsou v jednotlivých kulturách někdy odlišně kodifikovány. (str. 132)

### 6. 4. 10. Koláž nebo kresba

- Výklad: k nejrozličnějším tematickým okruhům jsou zadávána cvičení s úkolem nakreslit obrázek nebo vytvořit koláž na dané téma. Autoři o svých výtvorech hovoří a pro neznámé entity si musí vyhledat správné výrazy ve slovnících. Tím dochází mj. k rozšiřování slovní zásoby. Cvičení tohoto typu kombinují nonverbální vyjadřování s verbálním. (str. 136)

#### Příklady zadání:

**Úkol 1:**

Vytvořte koláž na téma Rodina o dovolené; použijte staré rodinné fotografie, reklamní katalogy cestovních kancelář, účtenky, jízdenky a vstupenky, cestovní deník, suvenýry z cest atd.

**Úkol 2:**

Sestavte koláž na téma Moravská krajina; použijte kalendáře, pohlednice, prospekty, mapy, cokoli související s Moravou.

**Úkol 3:**

Nakreslete svůj nákup za tisíc (nebo deset tisíc) korun v různých odděleních obchodního domu, váš soused pak obrázek „přečte“ nahlas; pracujte se slovníkem.

**Úkol 4:**

Nakreslete obrázek svého šťastného domova a popište ho celé skupině.

**Úkol 5:**

Nakreslete nebo namalujte ilustrace ke svému diáři z minulého týdne nebo měsíce. Varianta: Udělejte ilustrace podle diáře svého přítele nebo přítelkyně.

**Úkol 6:**

Nakreslete svůj pokoj doma nebo na kolejích, potom česky popisujte obrázek sousedovi tak, aby ho mohl také nakreslit. Nakonec mu svůj obrázek ukažte.

## **6. 4. 15. Hledání zaměstnání**

Výklad: Cvičení má formu řešení problémové situace. Slouží také k procvičování psaní větných textů.

Úkol: Představte si situaci, kdy hledáte zaměstnání. Co musíte udělat? Jaké věci k tomu budete potřebovat?... Napište i různé texty, které budete při hledání zaměstnání používat: inzerát, odpověď na inzerát, úřední dopis, přihlášku do konkursu, životopis, bibliografii.

Příklad: Co všechno musí člověk udělat, když chce dobře pracovat? Pro inspiraci použijte některé výrazy z této nabídky: chodit do školy, studium, umět zpívat, státní zkouška, ochotný, diplom, rodný list,... (str. 143)



## **6. 4. 26. Národ, vlast, domov**

Výklad: Pro studující, pro cizince zvláště je podnětné uvažování nad tématem domova a nad příbuznými tématy, jako je např. život v cizině, studentský život, život ve městě a na venkově, stesk po domově, adaptace na různá nová prostředí a situace (pobyt v zahraničí, jiné město, život po studiích, zaměstnání apod.).

Příklady postupů a technik práce s texty:

- A. Interpretace textů
- 1. příklad: jako modelový příklad lze uvést některé možnosti, které nabízí práce s textem básně Jakuba Jakobebea jr. Litomyšl

litomyšl

že se tu druhého třetí

narodil bedřich s.

stojí tu interhotel dalibor

obklopený čtyřkolými dvoutakty

braniboři v č.

Úkoly: Poznáte, o čem psal v roce 1984 v básni litomyšl J. Jakobeus jr.? - Vyhledáme město Litomyšl na mapě České republiky. V encyklopedii zjistíme, kdo může být bedřich s. Ověříme, zda se takový muž narodil druhého března v Litomyšli.

Otázky: V kterém roce se narodil B. S? Čím byl nebo je známý tento muž? Proč se litomyšlský hotel jmenuje Dalibor? Co naznačuje slovo interhotel? Co skrývají slova braniboři v č. Jaký je jejich správný pravopis?

Další úkoly: Vymyslete ilustraci k této básni. Zájemci připraví referáty o Litomyšli, o osobnosti Bedřicha S., o jeho díle, zprostředkují obrazem i zvukem informace o městě, o podobě osobnosti a o jeho díle.  
(str. 150)